

TÁRSADALOM ÉS POLITIKA

Dr. Prugberger Tamás

Kormányzási esélyek és veszélyek az 1994. évi választásokat követően

Az 1994. évi parlamenti választások kimenetele a mélyebb összefüggések fényében nem meglepő. Nyugat-Európától nem kapta meg az ország a rendszerváltáskor beígért támogatást. Sőt, a leköszönő kurzus engedékenysége folytán a privatizációnál elsődlegesen a karváltóke hatolt be az országba, melynek célja és eredménye a versenyképes, illetve reorganizációval és fejlesztéssel könnyen versenyképesé tehető termelőüzemeinknek a leépítése lett, csak azért, hogy a külföldi tőke számára konkurenciát jelenthető magyar termelőüzemeket kiiktassa a gazdasági versenyből. Az ebből előállott üzembezárások és termelői kapacitásszűkítések következtében igen megemelkedett az elbocsátások száma, ami maga után vonta a megszűnt üzemeket környező vendéglátóipar és kereskedelem rohamos tönkremenését is, amelynek fogyasztói, illetve vevőköre a megszűnésre került munkahelyek volt munkáltatóiból tevődött össze. Az élelmiszeripar külföldre történt eladásának következményeképpen pedig a magyar növénytermesztő és állattenyésztő mezőgazdaság került igen nehéz helyzetbe és csak részben az üzembezárások, vagy termelési kapacitáscsökkentések miatt, hanem azért is, mert a nyugati befektetők, hogy segítsék hazai farmgazdaságaikat, azok termékefeleségeit veszik át és hozzák ide feldolgozni, valamint értékesíteni, miközben a hazai termelőket még a belső piacokról is leszorítják. A nyugati politikusok által hangoztatott szlogenekből az érződik ki, hogy számukra e régió átalakulásában elsődlegesen a piacgazdaság kialakítása a fontos és csak másodrendű kérdés a demokratikus átalakulás.

Mindebben igen erőteljes szerepe van annak, hogy a leköszönő magyar kormány egészen a legutolsó időig az állami vállalatoknak a

mindenáron külföldre valutáért történő eladását tartotta kívánatosnak az adósságszolgáltatás folyamatos teljesítése érdekében. Emiatt kezelte eleinte teljesen ellenségesen az MRP programot és nem kötött ki semmilyen feltételt annak érdekében, hogy az országba áramló külföldi tőke működként maradjon itt tartósan.

Tetézte még az ebből fakadó problémákat a korrupció is. A nyugati befektetők ugyanis hamar rájöttek arra, hogy bizonyos értékű előnyökért a privatizációs ügyintézők egy jelentős része az ország nemzeti-gazdasági és pénzügyi, valamint szociálpolitikai érdekeivel ellentétesen értéken aluli és feltételek nélküli eladásokra hajlandó. A dolgok természetéből adódóan mindez elsősorban országos tevékenységként jelent meg, amiért a közhangulat a koalíciós pártokat tette felelőssé. Visszás jelenséggként hatott ezen kívül az is, hogy míg az ország gazdasági helyzete és a lakosság életszínvonala egyre romlott, addig a vezetés egyre többet megengedett magának és kormányzati szinten túlköltekezett. Emellett nem egy esetben került sor a maga által kezdeményezett és elfogadott törvények áthágására a gyakorlatban avégett, hogy a társadalom széles rétegeivel ellentétes retrográd romantikus társadalom-átalakító elképzeléseit messianisztikus voluntarizmussal végrehajtsa.

Hasonló jelenségek és visszaélések megjelentek önkormányzati szinten is. Mindez főleg az önkormányzati ingatlanok eladásánál, falun pedig a földeknek és az erdőknek a községi vezetés holdudvara részére történt manipulációs "átjátszásában" nyilvánult meg a vagyonnevesítések és az árverések során. Ebben kétségtelenül szerepet játszottak az önkormányzatok egy jelentős részét uraló liberális pártok, községi szinten pedig az ún. "függetlenek" funkcióhoz jutott képviselői, mely utóbbiak túlnyomó többsége a rendszerváltás előtt az MSZMP-hez tartozott. Az önkormányzati szinten megnyilvánult vagyonszerzési visszaélések negatív reakciójaként állott elő, hogy ellenzéki liberális pártok korábbi "fellegvéraikban" - mindenekelőtt Budapesten és több nagyvárosban - nem tudták elérni négy évvel ezelőtti választási sikere-

iket. Abban, hogy az SZDSZ korábbi választási eredményei jelentősen mégsem estek vissza, nagyrészt annak köszönhető, hogy - ellentétben az MDF-el és koalíciós partnereivel - nem kezelték le a lakosságot, nem folytattak tekintélyelvű politikát és nem akarták visszahozni a két világháború közötti politikai gyakorlatot és kulturális atmoszférát, amely akkor is a társadalom széles rétegei számára ellenszenves volt. Az pedig, hogy a "függetlenek" községi szinten a földfelvásárlások és az agrárszövetkezetek gazdasági társasággá átalakítása során a saját érdekeiket kellő módon fel nem ismerő falusi lakosságot "kijátszották", kevésbé érintette az MSZP választási sikereit, mivelhogy már nem annak a cégtáblája alatt működtek. Ugyanakkor azonban a kormányzatnak a szociális kérdésekkel alig törődő agrárgazdaságilag és agrokulturálisan szakszerűtlen és szövetkezetellenes irracionális „kicsfaldfarmpolitikája” az FKgP malmára hajtotta vizet, miközben a választások során ezt az agrárpolitikát preferált Egyesült Kisgazdapárt teljesen megbukott.

Hogy miért éppen az MSZP-nek sikerült ilyen nagy fölénnyel a választásokat megnyerni, abban jelentős szerepe van annak, hogy a legtöbbet ígérte a rendszerváltás óta lefejtett szociális háló újraszövése téren. A kormányzati visszasságokat felvetették a jobboldali pártok is. Hogy mégsem ezek a pártok győztek, sőt a szélsőségesek jobb és baloldalon egyaránt teljesen megbuktak, arra utal, hogy a magyar társadalom konfliktusmentes és demokratikus országvezetést akart, amelyben a piacgazdaság érvényesül, de erőteljes szociálpolitikával párosulva. Ezt ígérte választóinak az MSZP.

Hogy ebből az MSZP mennyit és miként tud teljesíteni, nagy kérdés. Minden politikai pártnak és kormánynak gondot okozna, hogy miként lehet összeegyeztetni annak a két egymásnak ellentmondó feladatnak a megoldását, amelynek egyike a piacgazdaság kiépítése, másika pedig a szociális igények teljesítése. A nyugat-európai tőkés államoknak ezt sikerült annak idején megoldani és a szociális piacgazdaságot kiépíteni, mivelhogy gazdasági prosperitás volt. Nálunk ma -

éppen ellenkezőleg - gazdasági pangás és depresszió van. Ugyanakkor Nyugaton is megállt a gazdasági fejlődés. A piac telített. A nyugat-európai államok ezért a beígért segítséget nem a várt intenzitásban adják. Sőt, éppen ellenkezőleg: kiépült keleti piacaink megszerzésére törekednek, a nyugati piacokra pedig csak korlátozottan engednek be minket. Az utóbbi időben enyhült valamennyire e téren a nyomás, nyilván azért, mert az Európai Unió tartott a választások esetleges balra fordulásától.

E gazdasági nehézségeket az ország lakossága általában megértette. Azt azonban már nem értette meg és a választási eredmények alapján láthatóan elítélte, hogy miközben a társadalom széles rétegeinek az életszínvonala süllyed és nő a munkanélküliség, addig a vezető réteg gazdagodik és külföldinek játsza át feltételek nélkül a munkahelyeket adó vállalatokat, akiknek egy jelentős része a konkurencia kiiktatása végett leállított üzemek területét ingatlanspekulációra használja fel. A szolgáltatóiparban történt csak egyértelmű előrelépés. A belőle származó jövedelem azonban részben a külföldi befektetők és részben a régi politikai nomenklatúrának a gazdaságba átmentett vagyonból, részben pedig a mostaninak e négy év alatt szerzett vagyonából összeálló "kompradortőkét" gyarapította.

A társadalom intellektuális rétegét pedig az keserítette el, hogy a gazdasági életben közvetlenül nem realizálódó szellemi tevékenység is leértékelődött. Az oktatásban, felsőoktatásban és a tudományos kutatásban dolgozók anyagi és erkölcsi megbecsülését e négy év politikája nem vállalta fel. Megindult a támadás a Magyar Tudományos Akadémia és kutatóhálózata ellen, de ugyanígy számos ágazati kutatóintézet felszámolására, "karcsúsítására" vagy "önfinanszírozóvá" tételére került sor. Ez különösen az alapkutatást és a társadalomtudományokat érintette hátrányosan. Emiatt a hazai kutatók krémje külföldi kutatóhelyekre vándorolt, az itthon maradók pedig mellékkereseti forrásokkal igyekeznek anyagilag szinten tartani magukat, ami viszont a hazai kutatás és felsőoktatás színvonalának rovására megy. Ez a politika bume-

rángként azonban visszaütött: a társadalom- és gazdaságtudományi hálózat szétverése, valamint a még működők objektív elemzéseinek a semmibevétele okozta az MDF és koalíciós partnerei számára azt a meglepetést, hogy az általuk követett ún. "nép-nemzeti politika" a választók nagy többségét nem elégítette ki és számon kéri e politika csinálótól a nemzeti vagyonnal történő "sáfárkodást" (privatizáció), valamint a magyar gazdaság és a szociális háló szétszilált helyzetét. Objektív tükör hiányában a leköszönni kényszerült politikai kurzus nem vette észre azt, hogy nép-nemzeti irányvonalát a társadalom széles rétegei csak máznak érzik - mint ami valójában is volt -, a Horthy-korszak neobarokk dagályos magyarkodó és formális valláserkölcsei szellemisége pedig idegen a mai generáció számára. Hogy itt is csak mázról van szó, mutatja az Ukrán-Magyar Alapszerződés, mely csak a határok sérthetlenségéről beszél, a Kárpátjai nemzeti kisebbségek autonómiájáról viszont semmi kikötést nem tartalmaz. Ezért és ilyen tartalommal sürgeti most a velünk határos többi szomszédos állam az alapszerződések megkötését a meglévő határok integritásának kimondására, miközben az ott élő kisebbségek területi és kulturális autonómiájáról nem kíván szót ejteni. Ugyanakkor a most leköszönt kurzus nemzetiségi politikája sem mentes a sovinizmustól, mert csak a magyar kisebbségre koncentrált, míg a többiről valahogyan megfélemedezett. Az pedig, hogy a határainkon kívüli magyarokat nemcsak hogy ide menekíti, hanem az itteniekhez képest előnyösebb elbánásban részesítette ahelyett, hogy érdekeiket országgal szemben kemény diplomáciai eszközökkel védte volna meg, a határainkon belül élő magyarságot a határainkon kívüliekkel szembe hangolta.

Ebben a helyzetben a magát túlnyert MSZP nem kis problémák előtt áll. Érzi, hogy a problémák megoldása felülmúlja erejét. Szociális hálót újra szőni csak stabil és magas GDP-t felmutató nemzetgazdaság mellett vagy az ország további eladósodásához vezető fedezethiányos kölcsönfelvétel mellett lehet. Egyértelmű, hogy csak az előbbi lehet távlatilag sikeres. Ez megköveteli egyrészt, hogy a Nyugat szemében bizalmat ébresztő legyen, másrészt, hogy a piacgazdaság kiépítése és a

privatizáció tovább folyjon. Ahhoz, hogy az új magyar kormányzat a "Nyugat" bizalmát élvezze, szükséges, hogy a reálszocialista örökségű szociáldemokrata irányvonal mellett egy hiteles liberális erő is jelentős és legális szerephez jusson, mert a külföldi csak ebben látja a piacgazdasági átalakulást biztosítva. Enélkül ugyanis elmaradhat a nyugati hatalmaktól várt pénzügyi és gazdasági támogatás. Ugyanakkor azonban az átalakulást jelentő privatizáció során következetesen ki kell kötni, hogy a külföldi vevő működő tőkét köteles befektetni a gazdaságba. Vagyis az eladásra kerülő üzemet-üzemcsoportot továbbműködtetni és reorganizálni, valamint a racionálisan foglalkoztatható munkaerő-állományt megtartani és elsősorban a gazdaságosan felhasználható magyar nyersanyagok feldolgozására köteles. Ez mindenekelőtt az élelmiszeriparra vonatkozik, a magyar mezőgazdaság szinten tartása érdekében. Ezzel együtt a legkövetkezetesebb szigorral kell megakadályozni az olyan korrupciós privatizációs ügyleteket, amelyeket az eddigi privatizációs gyakorlat többször felmutatott.

Ebből a szempontból helytelen volna elsiklani egyes kereszténydemokrata körök által hangoztatott ama vélemény mellett, hogy a privatizációs visszaélésekben és általában a közigazgatási korrupciókban a volt állampártiaknak az MDF-be beszivárgott rétege játszott jelentős szerepet. Ezért az MSZP-nek - ha hosszú távon hiteles akar maradni - óvatosan kell kezelnie a korábbi kormánypártokból és az ún. "függetlenné váltak" csoportjából visszaszivárogni törekvőket, nemcsak ezért, hanem azért is, mert többüknek a gondolkozása még dogmatikus konzervatív szocialista. Problematikus lesz ebből a szempontból az MSZP parlamenti képviselőgárdájának egy része is. Kérdés, hogy ezeket mennyire fogja tudni befolyásolni a párt és a kormányzat liberális reformvonala a koalícióban esetleg közreműködő SZDSZ-szel együtt. Ezen kívül pedig elemi érdeke lenne az új kormányzatnak a talponmaradás szempontjából az is, hogy a német "Treuhand" szervezetének a mintájára az ÁVÜ jelenlegi szervezetét egy olyan felügyelő bizottsággal egészítse ki, amelyben valamennyi parlamenti párt - tehát

az ellenzék is - képviselőt kap, továbbá, hogy az ÁVÜ privatizációs döntése a vesztes pályázó által bíróság előtt megtámadható lehessen.

A választási eredményekből kitűnik, hogy a lakosság széles rétegei az MSZP-től, mint szociáldemokrata jellegű párttól várják szociális helyzetük jobbra fordulását. E várokozásnak viszont eleget tenni a változt okok következtében csak igen kis mértékben lehet. A Horn Gyula és Nagy Sándor által képviselt szociális program bármennyire is szimpatikus, annak maradéktalan teljesítése csakis újabb nagyszegű és permanens kölcsönfelvételek útján volna biztosítható. Ez könnyen a Kádár-rendszer munkaintenzitás- és nemzetgazdasági hatékonyságcsökkenést maga után vonó életszínvonal-tartó politikájához hasonló megoldáshoz vezetne. Következésképpen pedig könnyen egy kormánybukáshoz vezető nemzetgazdasági összeomlás lehet, amelynél fenn áll a veszély egy szélső jobboldal előtérbe kerülésének. Ezért messzemenően ügyelni kell arra, hogy a kormánygépezet és a politikai mechanizmusba ne kerülhessen be sem a volt kommunista állampárti, sem pedig a most leköszönő rendszer ortodox és messianisztikus dogmatikusai, sem pedig haszonleső és karrierista szerencselovagjai.

Remélhetően ebben vár segítséget az MSZP az SZDSZ-től, amikor koalíciós partnerséget ajánlott fel neki. Ez a politikai kontroll szempontjából, továbbá amiatt is ésszerű megoldásnak tűnik az MSZP részéről, mert így nagyobb lehet a hitele az új magyar kormányzatnak a nyugati fél előtt, ami növelheti a bizalmat az ország iránt a külföldi befektetők szemében is. Ugyanakkor a másik oldalon fennáll az a veszély, hogy a népszerűtlen feladatok elvégzését az esetleges koalíció szocialista oldala a koalíció liberális felére hárítja és az ebből adódható szociális feszültségekért ezt az oldalt fogja okolni. A választási eredmények által várható pártközi koalíciós arány alapján egyértelmű lenne a liberális vonal elenyésző súlya. Egy ilyen helyzetben az SZDSZ csak a fedezék szerepét tölthetné be, amely mellett bármely liberális párt érdekeivel ellentétes lenne a koalícióban való közreműködés. Ezt el-
lensúlyozandó, mutatkozott az MSZP nagyvonalúnak és kínált fel több

tárcát, illetve politikai tárcairányító szerepet (államtitkári) az SZDSZ-nek. A koalícióra lépés azonban még ez esetben is veszélyes lehet, mert az MSZP - mint ellentétes vonalvezetést – bármikor ki tud kényszeríteni. Eklatáns példa erre a most leköszönt kormánykoalíció, ahol az uralkodó MDF teljesen maga alá gyűrte koalíciós partnereit. Az azonban mégis megteremtheti a lehetőséget egy szociál-liberális koalíció működésének, hogy az MSZP-én belül is megtalálható a "kemény" szociális irányvonal mellett a liberális piacgazdaság építő irányzat is. Ez tehát erősítheti a koalíción belül az MSZP helyzetét.

Az ország szociológiai rétegződésének az ismeretében azonban a jelenlegi erőterviszonyok közepette igen nehéz lesz az itt áhított gazdasági egyensúlyt és vele együtt a demokrácia játékszabályait is fenntartani. Ami a demokráciát illeti, a leköszönő rezsim komoly hibája az a dölyfös arisztokratizmus és társadalom-átalakító voluntarizmus volt, amely szükségszerűen sokszor a jog normáinak figyelmen kívül hagyásához vezetett. Újból e hibába esni, az új kormányzat számára végzetes lehet.

Ami még egy igen nehéz feladat lesz az új kormányzat számára, a határainkon kívül élő magyar kisebbségek sorsát nagymértékben meghatározó alapszerződések megkötése a szomszédos államokkal. Ők tőlünk a fennálló államhatárok megváltoztathatatlanságának megerősítését kívánják. Ennek ellentételezéseként azonban igényelni kell a határainkon kívül élő magyar kisebbségek területi igazgatási és kulturális autonómiáját a saját főiskolai és egyetemi képzésig bezárólag, ide értve a kisebbségi nyelv hivataloskénti elismerését is. Ugyanakkor e szomszédos államoknak a Magyarország területén élő kisebbségei is mindezt intézményesítve szükséges biztosítani, felsőoktatási szinten pl. úgy, hogy a magyar egyetemekre általuk jelölt professzorok oktatnák a nálunk élő kisebbségi hallgatókat saját nyelvükön és azon is kapnának magyarhonos diplomát, saját hazájuk diplomája pedig automatikus elismerést nyerne Magyarországon is. Ennek fordítottjaként pedig a magyarnyelvű diploma is automatikusan érvényes lenne a

szomszédos államokban. Amíg ennek a feltételei nem adóttak, a határstátusquot alapszerződéssel megerősíteni, a határainkon kívül élő magyarság sérelmével járna.

E kérdésben azonban terhes örökséget cipel mind az MSZP, mind pedig az SZDSZ. Az előbbieknél a hivatalos programja lényegében a csak papíron fennállott "szocialista internacionalizmus" alapján, míg az utóbbié a "világpolgári" internacionalizmus alapján hanyagolta ezt a kérdést. Ez is sokakat távolított el az 1990-es választások során mindkét párttól, és vitt szavazatokat azok táborába, amelyek ezt a kérdést legalább is szavakban felvállalták. Ezeknél viszont a problémát az okozta - és ez tükröződött a most leköszönt kormány politikájában is -, hogy túlnyomóan csak a magyar kisebbségi lét problémáival foglalkoztak, nem pedig globálisan, a térség valamennyi kisebbségének problémáit felvállalva gondolkoztak.

Összegezve az eddigieket, a hatalmat átvevő új kormányzat sikere attól függ, hogy a társadalom gazdasági átalakulása során meg tudja teremteni a helyes egyensúlyt a szociális piacgazdaság két egymást ellentételező kritériuma, azaz a szociális háló és a gazdasági verseny között. A siker záloga, hogy semmilyen visszarendeződésre ne kerülhessen sor. Igen erős ui. a veszteséges nehézipari és nagyvállalati lobby törekvése a régi elosztójellegű támogatási mechanizmus valamiféle újraélesztése iránt. A legerősebb szakszervezeti szövetség vezetése részéről pedig az, hogy ismét a hatalom része lehessen. Az sem lenne szerencsés, ha a most hatalomba kerülő korábbi ellenzék a most ellenzékbe kényszerülő korábbi hatalom exponáltjaival szemben valamiféle revansvételre törekedne. Más kérdés azonban az olyan kirívó törvénysértések számon kérése, amelybe a leköszönő kormány néhány képviselőjét saját küldetéstudat hivatásán kívül becsvágya, anyagiassága és hűségdemonstrációja behajtotta. Ennek sem szabad azonban revansmegtorlással, elégtételvétellel fajulnia. Ez alatt azt értem, hogy aki mint közhivatalnok a korábbi négy évben azt bizonyította, hogy szubjektívizmusa, korrumpálhatósága, oportunizmusa vagy képzetlensége miatt

nem a közszolgálat területére való, onnan eltávolítása indokolt, de további boldogulását megnehezíteni - miként annak idején az egypárti reálszocializmusban gyakorlat volt - politikai baklövés lenne.

Ezek után érdemes röviden megvizsgálni, mik voltak azok a tényezők, amelyek miatt egyes esélyes, vagy magukat esélyesnek tartott pártok a hatalomból, sőt még a parlamentből is kiszorultak.

Mind a szélsőjobb, mind a szélsőbaloldalon elhelyezkedő pártok még a parlamentből való teljes kiszorulásának az oka a magyar társadalom többségének óvatosságában és önmérsékletében, valamint abban keresendő, hogy nyugalmat, nem pedig bel-, és külföldi konfliktusokat akar. Ebbe belejátszik a magyar társadalom realitásérzéke és bizonyos fokú hedonizmusa, amely ellenszegül romantikusnak látszó ideák asztétikus és agresszív keresésének. Ha a választópolgárok többsége elutasította az MDF vezette koalíció nép-nemzeti romantikán nyugvó politikai küldetéstudatot, természetesen hogy elutasított minden ennél jobbra helyezkedő hasonló eszmei és politikai irányzatot. Az MSZP eszmei irányvonalánál baloldalibb szocialista és kommunista irányzatokat a választók túlnyomó része pedig a szovjet-orosz diktatúra, valamint a Rákosi-rendszer és az 1956-ot követő kádári megtorlás negatív élményei miatt utasította el. Negatív reakciót váltottak ki a közvéleményben annak idején azok a nyilatkozatok is, amelyeket az MSZP-ből kivált és a jelenlegi Munkáspárt elődjét képező MSZMP elnöke Magyarországnak, illetve a magyar kormánynak a határon kívül élő magyar kisebbségek jogainak védelméhez való viszonyulásával kapcsolatosan (hogy ti. Magyarország e kérdésbe nem szólhat bele, mert a magyar kisebbségek helyzetének rendezése a lakóhelyük szerinti állam belügye), valamint a Gorbacsov elleni 1991 évi puccsal összefüggésben a restaurációt illetően tett. Ezen kívül az ifjabb korosztályok számára a munkásküzdelem osztályharcos ortodox-kommunista, sőt szocialista romantikája sem mond semmit egy olyan korszakban, amikor a szervezett munkásság fellegvárát képező nagyipar világszerte visszaszorul, átadva helyét az áruforgalmi és főleg a

tőkeforgalmi banki műveleteknek. Erős paraszti réteg hiányában és a mezőgazdaságnak világjelenségként megnyilvánuló visszaszorulása miatt pedig ugyancsak hiányzik a parasztromantika.

E két ok jelentősen közrehatott abban, hogy egyik oldalon a Szociáldemokrata Párt (SZDP), a másik oldalon pedig a Nemzeti Demokrata Szövetség (NDSZ) még a Parlamentbe sem tudott bejutni. Az NDSZ-nél ezen kívül a vereséghez minden bizonnyal hozzájárult az is, hogy kétségtelenül színvonalasnak mondható programjával a vidéki értelmiséget kívánta megnyerni. A vidéki értelmiség viszont - különösen falun - inkább racionális vállalkozó, semmint nép-nemzeti eszmék iránt érzékeny társadalmi réteg. Az SZDP esetében - a szociáldemokrata belső elemzők szerint - a vereséghez hozzájárult, hogy egyfelől az MSZP a vele azonos ideológiai platformon állás miatt hitelének a rontására tört, mivel szavazatokat vont el volna tőle, másfelől pedig nem végzett alulról jövő szervezést, ami különösen a szakszervezeti sejtekben lett volna jelentős. Ezzel szemben tétlenül nézte, hogy az MSZP-vel paktumot kötött MSZOSZ miként szervezi meg a munkavállalók széles tömegét. Az SZDP erre még csak olyan kísérletet sem tett, mint amilyent a KDNP kötődésű munkástanácsok, vagy az SZDSZ szimpatizáns LIGA-szakszervezet. Jellemző, hogy az SZDP egy vele szimpatizáns és vele egyértelműen szellemi szolidaritást vállaló szakszervezeti szövetséget nem volt képes létrehozni. Az 1989-ben újonnan megalakult SZDP szétverésében gyanítható, hogy az MSZP-nek jelentős szerepe volt és a helyzet e téren nem javult. A két ideológiailag rokon párt a második szabad választások idején sem talált egymásra. Hasonló okok játszhatnak közre az SZDSZ és a FIDESZ egymással szembeni eltávolodásában, ahol a FIDESZ választási vereségéhez jelentős mértékben hozzájárult, hogy olyan koalíciós kormánypárti vonalhoz csatlakozott, amely a társadalom többségének nem volt szimpatikus.

Hátra van még az SZDSZ-szel szimpatizáló három vállalkozói párt, melyek egyike a mezőgazdasági termelők és szövetkezők pártja a me-

zőgazdasági vállalkozókat, míg a másik kettő a Köztársasági Párt és a Vállalkozók Pártja az egyéb vállalkozói szférából toborozza elsősorban a tagjait és a vállalkozói rétegeknek a pártja. Abban, hogy a mezőgazdasági termelők és szövetkezők pártját a választópolgárok még a Parlamentbe sem került be, megítélésem szerint az a fő oka, hogy ez a párt elsődlegesen azt a falusi nagyüzemi manager réteget képviseli, amely a falusi lakosság naivitását, hiszékenységét és alárendelt helyzetét kihasználva megfosztotta őt attól a mezőgazdasági vagyontól, amellyel tartós munkanélküliség esetén is - ha igen szűkösen is - de el tudta volna látni magát. Ennek keretében nevetséges vételáron felvásárolta tőlük a szövetkezeti vezető elit a kárpótlás címén visszajuttatott földek egy jelentős részét és kivásárolta a szövetkezeti géppark és vagyon javát. Hasonló okok miatt nem adott a társadalom többsége bizalmat a Köztársasági Pártnak és a Vállalkozók Pártjának, mert míg a társadalom túlnyomó részének az életszínvonala és szociális helyzete romlik és komoly adóterheket visel, addig egy szűk vállalkozói réteg gátlástalan eszközökkel gyarapodik és kivonja magát az adófizetés alól (fekete foglalkoztatás, jövedelemeltüntetés stb.).

A koalíciós tárgyalások végeztével a kormányzás és a törvényalkotás, valamint a kormányzat és a helyi közigazgatás egymáshoz való viszonyát érintően kezdtek körvonalazódni olyan alapvető elvi változtatásra irányuló törekvések, amelyek részben pozitív, részben azonban negatív, vagy legalább is ambivalens értékelést válthatnak ki.

Az első ilyen figyelmet érdemlő jelenség a koalíciós pártoknak az Országgyűlés házszabályzatának olyan módosítására irányuló törekvése, mely egyfelől korlátozná a képviselők önálló törvénykezdeményezési jogát, másfelől előzetes frakció-hozzájáruláshoz, vagy legalább is előzetes frakcióegyeztetéshez kötné a képviselők interpellációs jogát. Ezzel együtt pedig a tervezett házszabály-módosítással lehetővé válna, hogy a meginterpellált miniszter választásra nem az összes képviselő előtt lenne köteles, hanem csak az előtt a frakció előtt, amelynek az interpelláló képviselő a tagja. Ez a házszabályzat módosítási elképze-

lés arra kétségtelenül alkalmas, hogy az MSZP által képviselői székhez juttatott ortodox-dogmatikus képviselők, akik esetleg a szükséges reformfolyamattal ellentétes szociális demagógiát nyergelnék meg, féken tarthatók legyenek. De ugyanígy féken tarthatókká válhatnak ezáltal a kormány egyes intézkedéseit megalapozottan bíráló kormánypárti és ellenzéki képviselők is. Ezért a hárszabályzatnak ilyen irányú módosítása azon túlmenően, hogy a demokratikus kormányzás elveit sérti, a korrupció és a voluntarisztikus döntéshozatal melegágyává is válhat. Nyilván e negatívumokat mérlegelve a koalíciós pártok elálltak e tervtől, sőt igen helyesen az interpellációs jog eddigi korlátai tovább liberalizálódtak.

A másik nagy horderejű változtatási törekvés az a célkitűzés, amely a kormányzati politikát és a központi közigazgatást képviselő köztársasági megbízotti rendszert felszámolni, de legalább is a hatáskörét a megyei és a települési önkormányzatok javára tetemesen csökkenteni kívánja. Ez a törekvés egyértelműen helyes és progresszív. Franciaországban is, ahol hasonló rendszer van érvényben, a köztársasági megbízotti rendszernek megfelelő prefektúrák hatásköre egyre vékonyodik a mi megyéinket megtestesítő departementek javára. Az eredeti elképzelések szerint a köztársasági megbízottak elsősorban csak törvényességi felügyeletet láttak volna el a helyi és megyei önkormányzatok felett. Mivel azonban a helyi választások során 1990 őszén nem az MDF vezette koalíció, hanem az ellenzéki szimpatizánsok nyertek, fokozatosan és túlméretezve szélesítette a kormányzat a köztársasági megbízottak hatáskörét. A köztársasági megbízotti rendszer a megyei önkormányzat megerősítésével teljesen leépíthetőnek látszik, amely esetben a törvényességi felügyeletet megyei, több megyét átfogó területi és országos szintű közigazgatási bírósági rendszer megnyugtatóan biztosítani tudná.

A következő változtatási tervet – amelyet az új koalíció a Parlamentben keresztül vitt – azonban ezzel az egészséges célkitűzéssel ellentétes. Azzal ugyanis, hogy a polgármesterek képviselővé válása

esetére a jelenlegi összeférhetetlenséget feloldották, lehetővé vált azoknak a pártfrakciókon keresztül történő parlamenti és így közvetett kormányzati irányítása. Ezzel pedig informálisan korlátozható a helyi önkormányzatok autonómiája. Ugyanakkor a polgármesterek képviselői elfoglaltsága mindenképpen vagy a képviselői, vagy a helyi feladatok teljesítésének, vagy pedig mindkettő rovására mehet. Ezért nem volt szerencsés az 1948-as kommunista hatalomátvételt megelőzően is érvényben lévő e téren fennálló összeférhetetlenségi szabályokat kiiktatni, sőt indokolt lenne kiterjeszteni a kormány tagjaira is. A miniszterelnök és a miniszterek feladata ugyanis az egész ország érdekeinek a szem előtt tartása a maguk tevékenységi területén, amely gyakran ütközhet a képviselőknek választó területük által képviselni kívánt célkitűzéseivel.

Végezetül a gazdasági élettel összefüggő politikát vizsgálva, itt egy pozitív és egy negatív változtatási tendencia tapasztalható. Pozitív irányváltás a politikában az, hogy megszűnőnek tűnik az eddigi szövetkezetellenes politika. Úgy tűnik ugyanis, hogy az új MSZP-SZDSZ koalíció rájött arra, hogy gazdasági és szociális válságidőben sokat segíthet az érdekeltek önszerveződésén alapuló szövetkezeti szerveződése, amely bizonyos szociális funkciók átvételével segíteni, tehermentesíteni és hatékonyabbá tudja tenni az állami szociálpolitikát és gazdaságpolitikát. Ugyanakkor azonban az MSZP-nek azt a törekvését kifogásolnunk kell, amely ismét kísérletet tesz a szakszervezeteknek a hatalomba való beemelésére, annak érdekében, hogy azok egy, a koalícióval kötendő paktummal meghatározott időre szólóan előre lemondjanak a sztrájkjog gyakorlásáról. Igaz, ez kedvez a gazdasági reformok zavartalan folytatásának, viszont a munkavállalókat kiszolgáltatná a munkáltatóként megjelenő külföldi és a belföldi tőkének az MDF vezette koalíció eddigi politikájához hasonlóan.